

GYPZY

เจอร์รี บรอตตัน

# A HISTORY OF THE WORLD IN 12 MAPS

ประวัติศาสตร์โลกจากแผนที่สิบสองฉบับ

ชื่อนาง วิพุลานพวงษ์ แปล

ประวัติศาสตร์ใหม่อันกว้างใหญ่ไพศาลและตระการตาเกี่ยวกับศิลปะของนักทำแผนที่

-เดอะการ์เดียน-

นักสัจจนหน้ากระดาด  
ผู้แสวงหาความรู้และภูมิปัญญามาบรรณาการนักอ่าน

**G Y P Z Y**

**GYPZY**

## ประวัติศาสตร์โลกจากแผนที่สิบสองฉบับ A History of the World in 12 Maps

เจอร์รี บรอตตัน: เขียน

ซ็องนาง วิพุลานุกษ์: แปล

ราคา 695 บาท

Original English language edition first published by Penguin Books Ltd, London

Text copyright © Jerry Brotton 2012

The author has asserted his moral rights

ALL RIGHTS RESERVED

Thai translation copyright © 2023 by Gypsy Publishing Co., Ltd.

©ข้อความและรูปภาพในหนังสือเล่มนี้ สงวนลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ (ฉบับเพิ่มเติม) พ.ศ. 2558 การคัดลอกส่วนใดๆ ในหนังสือเล่มนี้ไปเผยแพร่ไม่ว่าในรูปแบบใดต้องได้รับอนุญาตจากเจ้าของลิขสิทธิ์ก่อน ยกเว้นเพื่อการอ้างอิง การวิจารณ์ และประชาสัมพันธ์

### ข้อมูลทางบรรณานุกรมของสำนักหอสมุดแห่งชาติ

National Library of Thailand Cataloging in Publication Data

บรอตตัน, เจอร์รี.

ประวัติศาสตร์โลกจากแผนที่สิบสองฉบับ = A history of the world in 12 maps.-- กรุงเทพฯ : ยิปซี กรุ๊ป, 2566.  
774 หน้า.

1. ประวัติศาสตร์สากล. I. ซ็องนาง วิพุลานุกษ์, ผู้แปล. II. ชื่อเรื่อง.

909

ISBN 978-616-301-778-9

บรรณาธิการอำนวยการ

: คราวุธม์ เกนุย์

บรรณาธิการบริหาร

: สุรัชย์ พิงษ์ชัยภูมิ

ที่ปรึกษาฝ่ายต่างประเทศ

: ศิริธาดา กองภา

บรรณาธิการเล่ม

: สินีนาถ เศรษฐพิศาล

กองบรรณาธิการ

: คณิตตา สุดราม พรณิกา ครุโสภา วันวิสา เขตตรง  
ณัฐฐ์ภัทร์ ศิริพงษ์เงิน อินโดนิโอ โอมชา

พิสูจน์อักษร

: กว่าจะขึ้น บางคมบาง

รูปเล่ม

: วรินทร์ เกตุรัตน์

ออกแบบปก

: Rabbithood Studio

ผู้อำนวยการฝ่ายการตลาด

: นุชนันท์ ทักษิณานิพนธ์

ผู้จัดการฝ่ายการตลาด

: ชิตพล จันสด

ผู้จัดการทั่วไป

: เวชพงษ์ รัตนมาลี

พิมพ์ที่

: บริษัท วิชั่น พรินเทรล จำกัด โทร. 0 2147 3175-6

จัดพิมพ์และจัดจำหน่ายโดย

: บริษัท ยิปซี กรุ๊ป จำกัด เลขที่ 37/145 รามคำแหง 98  
แขวง/เขตสะพานสูง กรุงเทพฯ 10240  
โทร. 0 2728 0939 โทรสาร 0 2728 0939 ต่อ 108  
www.gypsygroup.net  
www.facebook.com/gypsygroup.co.ltd  
LINE ID: @gypzy

สนใจสั่งซื้อหนังสือจำนวนมากเพื่อสนับสนุนทางการศึกษา สำนักพิมพ์ลดราคาพิเศษ ติดต่อ โทร. 0 2728 0939

ประวัติศาสตร์โลก  
จากแผนที่สิบสองฉบับ  
A History of the World  
in Twelve Maps

---

เจอร์รี บรอดตัน เขียน  
ซ้องนาง วิภูพานพงษ์ แปล



สำหรับชาร์ลอตต์ ภรรยาของผม

# คำนำสำนักพิมพ์

แผนที่เดินทางข้ามกาลเวลามายาวนานโดยใช้แนวทางในการสร้างที่ยึดโยงอยู่กับศาสตร์ของเรขาคณิตรูปทรงต่างๆ ทั้งวงกลม สี่เหลี่ยม และสามเหลี่ยม ผ่านรูปลักษณะหลากหลายแบบ ทั้งแผ่นหิน จารึกแผ่นดินเหนียว สู่อการเขียนลงบนกระดาษปาไพรัส ผืนผ้าไหม และแผ่นหนังสัตว์ พัฒนาไปเป็นรูปแบบการพิมพ์ลงบนกระดาษ และแอปพลิเคชันแผนที่ออนไลน์ในปัจจุบัน

ในกว่า 700 หน้าหนังสือนี้ผู้เขียน – เจอร์รี บรอตตัน – พาเราไปสำรวจการทำแผนที่สำคัญ 12 ฉบับ โดยเปิดเปลือยให้เห็นมุมมองหลังของชีวิตประวัติที่แตกต่างกันของพื้นที่ 12 แห่งซึ่งเป็นต้นทางของแผนที่โลกอันเกิดจากผู้สร้างในช่วงเวลาต่างกันและจากหลากหลายวัฒนธรรม ทั้งกรีกโบราณ จีน มุสลิม คริสเตียน รวมถึงแผนที่จากวัฒนธรรมเกิดใหม่ที่ เป็นเครือข่าย ‘สังคมออนไลน์’ อย่าง Google Earth แผนที่แต่ละฉบับที่ผู้เขียนนำมากล่าวถึง ไม่เพียงสะท้อนภาพของภูมิประเทศ (ผ่านเรื่องราวในประวัติศาสตร์) แต่มันเปลี่ยนอาณาเขตในแผนที่ให้กลายเป็นการใช้สอยที่เป็นประโยชน์ต่างตอบแทน ไม่ว่าจะผ่านมากี่ยุคก็สมัย ผู้สร้างล้วนสร้างแผนที่ขึ้นโดยตั้งอยู่บนเงื่อนไขการใช้งานที่ยึดโยงอยู่กับอำนาจ ความต้องการค้นพบดินแดนใหม่ในยุคแห่งการสำรวจช่วงศตวรรษที่ 15-17 เป็นพลังสำคัญที่ผลักดันให้เกิดการสร้างแผนที่ และเมื่อแผนที่ได้ทำหน้าที่ของมันโดยนำไปสู่ ‘การค้นพบ’ สิ่งก็ตามมาหลังจากนั้นจึงเสี่ยงไม่พ้น ‘อำนาจ’ และ ‘เงินตรา’

บรอตตันชี้ให้เห็นว่าการสร้างแผนที่แต่ละฉบับล้วนเกิดขึ้นจากฐานคติอันเป็นรากเหง้าเฉพาะของวัฒนธรรมนั้นๆ ที่ไม่เพียงแต่แสดงให้เห็น ‘โลกที่เราอาศัย’ แต่ยังสะท้อนถึงค่านิยมทางการเมืองของผู้สร้าง และ ‘แผนที่’ ยังเปิดให้เห็นมุมมองและทัศนคติต่างๆ ที่เกิดขึ้นบนโลก แทนที่จะเป็นเพียงภาพสะท้อนของโลก

ปัจจุบันแผนที่ในรูปแบบเดิมๆ ที่เราเคยรู้จักกำลังเลือนหายและกำลังถูกแทนที่ด้วยการนำทางโดยใช้ดาต้าในระบบคอมพิวเตอร์ (ลองย้อน

ถามตัวเองดูว่า ครึ่งสุดท้ายที่คุณวางแผนที่แบบกระดาษหรือเปิดสมุดแอตลาสคือเมื่อไหร่?) ข้อมูลทางภูมิศาสตร์มากมายของตำแหน่ง ที่ตั้ง และสถานที่ต่างๆ คล้ายล่องหนอยู่ในอากาศ พร้อมให้เราเรียกใช้งานได้ทันทีที่เราต้องการ แม้ทั้ง Google Earth และ Google Maps รวมถึงแอปพลิเคชันแผนที่อื่นๆ จะยังไม่ได้รับการยอมรับอย่างเป็นทางการจากทั้งนักทำแผนที่และนักภูมิศาสตร์ว่า ‘เป็นแผนที่’ แต่มันก็แทบเป็นเครื่องมือนำทางที่เข้ามาอยู่ในชีวิตประจำวันของเราอย่างแนบสนิท แผนที่ออนไลน์เหล่านี้เป็นนวัตกรรมที่ทำให้โลกกลายเป็นดิจิทัล มันนำข้อมูลมาสู่เราแค่ชั่วลัดนิ้วมือและทำให้แอปพลิเคชันแผนที่กลายเป็นสื่อกลางในการนำทางที่เข้าถึงและตอบโจทย์การใช้งานได้อย่างแท้จริง

อาจพูดได้ไม่เต็มปากเสียทีเดียวกันว่าเราจะเป็นคนรุ่นสุดท้ายที่เข้าใจความหมายของคำว่า ‘หลงทาง’ เพราะนวัตกรรมด้านเทคโนโลยีในการนำทางนั้นรุดหน้าพาเราสู่อากาศอย่างรวดเร็วจนเกินคาดคิด วันหนึ่งโฉมหน้าของแผนที่จะเปลี่ยนรูปลักษณ์และการใช้งานไปเป็นเช่นไร วิธีการและมุมมองของนักทำแผนที่ยุคใหม่อาจจะกระโดดไปไกลถึงจุดที่แผนที่เข้าไปอยู่ในมวลที่เล็กที่สุดในร่างกายของเราซึ่งพัฒนาขึ้นจากการใช้ออนุภาคพระเจ้า (Higgs Bosons) ก็เป็นไปได้

ก่อนที่จะเราจะผินไกลไปถึงการเดินทางด้วยแผนที่โลกยุคควอนตัม ขอให้ผู้อ่านลองเดินทางกลับไปในประวัติศาสตร์เพื่อทำความรู้จักกับเครื่องนำทางตั้งแต่ยุคโบราณ โดยเริ่มจากแผนที่โลกของชาวบาบิโลน – จารึกจากก้อนดินเหนียวที่มีอายุประมาณ 600 ปีก่อนคริสตกาล – ซึ่งเป็นแผนที่ฉบับแรกของโลก ไล่เรียงมาจนถึง Google Earth แล้วจะพบว่าแผนที่ทั้ง 12 ฉบับไม่เพียงแต่เติมเต็มความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับ ‘โลกที่เรารู้จัก’ แต่แง่มุมต่างๆ เหล่านี้ยังให้ความบันเทิงกับการอ่านอีกด้วย

พลิกเปิดหน้าถัดไปแล้ว ‘เนวิเกเตอร์’ เจอร์รี บรอตตัน จะพาผู้อ่านเดินทางตามรอยประวัติศาสตร์ไปสัมผัสกับหลากหลายเรื่องราวในบางพื้นที่บนโลกที่คุณอาจไม่เคยรู้ผ่านแผนที่ 12 ฉบับ

# คำนำผู้แปล

หนังสือ **ประวัติศาสตร์โลกจากแผนที่สิบสองฉบับ** เป็นหนังสือที่มั่งคั่งความยาก ความสนุก ความรู้ และความท้าทายแทรกอยู่ด้วยกันตลอดทั้งเล่ม

ในมุมมองของผู้แปล ความยากที่สุดของหนังสือเล่มนี้อยู่ที่การติดตาม-และ-ติดตามบริบทของผู้เขียนให้ทัน ทั้งในแง่การใช้ภาษา คัพท์เฉพาะทาง และความรู้พื้นฐานที่กว้างขวางแตกแขนงออกไปหลากหลายศาสตร์และหลายสาขา ทั้งในด้านคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ภูมิศาสตร์ เทคโนโลยี ศาสนา ภาษา และวัฒนธรรม เพื่อเก็บความให้ได้ครบถ้วนตามสาร-และ-สารันที่ผู้เขียนประสงค์จะสื่อถึงผู้อ่านให้ได้มากที่สุด

ความพยายามตลอดเส้นทางการแปลในการสืบหาและค้นคว้าข้อมูลต่างๆ ยังทำให้ผู้แปลได้พบรายละเอียดเพิ่มเติมที่น่าสนใจด้วยว่า คุณเจอร์รี บรอตตัน ผู้เขียนหนังสือเล่มนี้ ซึ่งจบการศึกษาระดับปริญญาเอกด้านประวัติศาสตร์แผนที่สมัยใหม่และปัจจุบัน (พ.ศ. 2564) เป็นศาสตราจารย์ด้านการศึกษายุคฟื้นฟูศิลปวิทยาอยู่ที่ Queen Mary University of London นั้น มีความสนใจในการวิจัยหลากหลายด้าน ทั้งในเรื่องประวัติศาสตร์ทางภูมิปัญญาและวัฒนธรรมในยุคฟื้นฟูศิลปวิทยา เซกสเปียร์ วรรณกรรมสมัยใหม่ตอนต้น ประวัติศาสตร์การทำแผนที่ การแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมระหว่างโลกตะวันออก-ตะวันตก และรวมถึงประวัติในการค้นพบสิ่งต่างๆ ซึ่งผู้สนใจสามารถติดตามได้จากเว็บไซต์ของมหาวิทยาลัย และยิ่งไปกว่านั้น เขายังได้ตีพิมพ์หนังสือที่น่าสนใจอีกหลายเล่ม นอกจากนี้หนังสือ **ประวัติศาสตร์โลกจากแผนที่สิบสองฉบับ** ซึ่งปัจจุบันมีการแปลเป็นภาษาต่างๆ กว่าสี่สิบภาษา และติดอันดับหนังสือขายดีของนิวยอร์กไทมส์ การที่ผู้เขียนประกอบอาชีพหลายด้าน ทั้งเป็นศาสตราจารย์ นักวิจัย นักเขียน ผู้ประกาศ นักวิจารณ์ และผู้จัดนิทรรศการเกี่ยวกับแผนที่ ส่งผลให้เนื้อหาของหนังสือ **ประวัติศาสตร์โลกจากแผนที่สิบสองฉบับ** นอกจากจะมีความท้าทายและซับซ้อนในเชิงองค์ความรู้ ภาษา และเนื้อหาแล้ว ยัง

ประกอบด้วยความสุขสนุกสนานและความบันเทิงอย่างหาที่เปรียบได้ยาก

อรรถรสหนึ่งที่ผู้แปลสัมผัสได้คือพลังอันมหาศาลของผู้เขียนในการถ่ายทอดเรื่องราวที่ตนเองหลงใหลออกมาเป็นตัวอักษร ทุกรายละเอียดเกี่ยวกับการทำแผนที่ จะมีการสอดแทรกคำอธิบาย การขยายความ ภาพประกอบ เรื่องเล่า เกียรติ และตำนานเล็กๆ น้อยๆ ระหว่างเนื้อหาอยู่ด้วยเสมอ

ดังนั้นเพื่อให้ได้อรรถรสเพิ่มเติมระหว่างการอ่านหนังสือเล่มนี้ ผู้อ่านน่าจะต้องมีอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ติดมือหรือวางไว้ใกล้ตัวด้วย เพราะระหว่างที่อ่านไปในแต่ละบรรทัดหากบังเอิญได้พบกับชื่อแผนที่ ซึ่งอาจจะฟังดูแปลกหูหรือไม่คุ้นตาปรากฏอยู่ ซึ่งแม้จะเห็นจากภาพประกอบหรืออ่านจากคำอธิบายที่ผู้เขียนได้บรรยายไว้อย่างละเอียดแล้ว แต่ก็อาจจะยังไม่สัมผัสถึงรายละเอียดได้ชัดเท่ากับได้สืบค้นจนพบและได้พิจารณาดูแผนที่อันเต็มไปด้วยสีสันเหล่านี้ด้วยตาตนเอง

หนังสือ **ประวัติศาสตร์โลกจากแผนที่สิบสองฉบับ** เล่มนี้เป็นหนังสือที่ทั้งมีเนื้อหาที่เข้มข้นและเต็มไปด้วยเรื่องเล่าที่ให้ความบันเทิงในแง่รายละเอียดทางประวัติศาสตร์ ยิ่งไปกว่านั้น การได้มีโอกาสแปลหนังสือเล่มนี้ให้กับสำนักพิมพ์ปิยสรี ก็นับได้ว่าทั้งสำนักพิมพ์และทีมงานต่างได้ร่วมกันส่งมอบความรู้และประสบการณ์อันท้าทายต่างๆ ให้แก่ผู้แปลอย่างมากมาย ไม่ว่าจะเป็นประสบการณ์จากความตั้งใจในการพยายามถอดเสียงชื่อบุคคลและสถานที่จากภาษาต่างๆ ที่ผู้แปลไม่คุ้นเคย ความรู้เกี่ยวกับเทคนิคในการทำแผนที่ มาตราวัดและอัตราส่วนทางคณิตศาสตร์ ลำดับเวลาของความเปลี่ยนแปลง—และ—เป็นไปในประวัติศาสตร์การทำแผนที่ ไล่เรียงมาตั้งแต่โลกตะวันตกและตะวันออก พัฒนาการทางความคิด ความเชื่อ ตลอดจนจนการสลับขั้วทางการเมืองและศาสนา กว่าจะกลายมาเป็นแผนที่ออนไลน์ในยุคดิจิทัลดังที่เราคุ้นเคยกันอยู่ในปัจจุบัน

ในท้ายที่สุด แผนที่แต่ละฉบับก็ย่อมถือเป็นส่วนหนึ่งของภาพสะท้อนทางการเมืองของโลกในช่วงเวลานั้นๆ อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

ท่ามกลางสายลมแห่งประวัติศาสตร์ ความสำเร็จ และความล้มเหลว ครั้งแล้วครั้งเล่าของความพยายามในการรู้—สร้างแผนที่นานาฉบับของ

บุคคลต่างๆ ผู้ซึ่งมีตัวตนอยู่ในอดีต และฟื้นคืนกลับมาปรากฏตัวอย่างมีชีวิตอีกครั้งในหนังสือเล่มนี้

เรื่องราวอันมหัศจรรย์เหล่านี้ก็ยิ่งตอกย้ำให้ตระหนักถึงความจริงอันเป็นสาระสำคัญประการหนึ่งว่า

...โลกนี้ไม่มีสิ่งใดสำเร็จลงได้ด้วยมือของคนคนเดียว...

ผู้แปลขอขอบพระคุณ คุณสินีนาถ เศรษฐพิศาล บรรณาธิการที่รับผิดชอบงานที่ทั้งสนุกและท้าทายยิ่งเล่มนี้จนสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ขอขอบคุณ พี่ตัน พัลลภ สามสี ผู้แนะนำและส่งต่อโอกาสดีๆ ให้ ขอขอบคุณพี่อ๊อด วาสนา ชูรัตน์ และพี่นก สุรัชย์ พิงชัยภูมิ ที่คอยติดตามดูแลห่วงใยผู้แปลอย่างน่ารักและสม่ำเสมอตลอดเวลาที่ผ่านมา

ขอบคุณตุลย์ อธิป จิตตฤกษ์ มิตรสหายผู้ไม่เคยปฏิเสธการช่วยเหลือในทุกๆ ครั้ง ไม่ว่าจะยุ่งยากเพียงใด

ขอบคุณพี่หนึ่ง น้องปริม-น้องปอนด์ กมลวรรณและกาญจน์กนก งามแป้น ผู้ยืนหยัดอยู่เคียงข้างกันเสมอตั้งแต่เริ่มแปลจนงานเสร็จเป็นรูปเล่ม และยังช่วยดูแลในด้านอื่นๆ อีกมากมาย

ขอบคุณครอบครัว พ่อ แม่ น้องชาย และบุคคลที่คอยเป็นกำลังใจและสนับสนุนอยู่เบื้องหลังทุกคน

ขอบคุณผู้อ่านที่รักทุกท่านที่เลือกหยิบหนังสือเล่มนี้ไว้ในมือ

หากมีความบกพร่องผิดพลาดประการใด ผู้แปลขออภัยรับไว้แต่เพียงผู้เดียว และจะปรับปรุงให้ดียิ่งขึ้นในโอกาสต่อไป

**ช้องนาง วิพธานุพงษ์**

# สารบัญ

|                                      |            |
|--------------------------------------|------------|
| <b>บทนำ</b>                          | <b>13</b>  |
| <b>บทที่ 1</b> วิทยาศาสตร์           | 37         |
| <b>บทที่ 2</b> การแลกเปลี่ยน         | 95         |
| <b>บทที่ 3</b> ศรัทธา                | 141        |
| <b>บทที่ 4</b> จักรวรรดิ             | 189        |
| <b>บทที่ 5</b> การค้นพบ              | 239        |
| <b>บทที่ 6</b> โลกนิยม               | 301        |
| <b>บทที่ 7</b> ชนดิธรรม              | 353        |
| <b>บทที่ 8</b> เงินตรา               | 419        |
| <b>บทที่ 9</b> ชชาติ                 | 475        |
| <b>บทที่ 10</b> ภูมิรัฐศาสตร์        | 543        |
| <b>บทที่ 11</b> ดุลยภาพ              | 605        |
| <b>บทที่ 12</b> สารสนเทศ             | 659        |
| <b>บทสรุป</b> ดวงตาแห่งประวัติศาสตร์ | 719        |
| <b>อ้างอิงผู้เขียน</b>               | <b>733</b> |
| <b>ดัชนี</b>                         | <b>770</b> |



# บทนำ

ชิปปาร์ (เต็ล อาบู ฮับบาร์ท, อิรักในปัจจุบัน)  
ศตวรรษที่ 6 ก่อนคริสตกาล

ในปี 1881 นักโบราณคดีชื่อฮอร์มุส รัสซามซึ่งเกิดในอิรักได้ค้นพบชิ้นส่วนเล็กๆ ของจารึกอักษรลิ่มอายุ 2,500 ปีที่จารึกลงบนแผ่นดินเหนียวในช่วงการล่มสลายของเมืองชิปปาร์ในอาณาจักรบาบิโลนโบราณซึ่งปัจจุบันรู้จักกันในชื่อเต็ล อาบู ฮับบาร์ท ซึ่งตั้งอยู่ทางซานเมืองฝั่งตะวันตกเฉียงใต้ของกรุงแบกแดดในปัจจุบัน แผ่นดินเหนียวนี้เป็นส่วนหนึ่งของชิ้นส่วนโบราณจำนวนเกือบ 70,000 ชิ้นซึ่งรัสซามได้ขุดค้นพบตลอดช่วงระยะเวลา 18 เดือนและส่งกลับโดยทางเรือมาที่บริติชมิวเซียม ในกรุงลอนดอน ภารกิจของรัสซามได้รับแรงดลใจจากกลุ่มผู้ศึกษาประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของอัสซีเรียซึ่งกำลังพยายามอย่างหนักที่จะถอดรหัสต้นฉบับถ้อยคำอักษรรูปลิ่ม<sup>i</sup> จากการขุดค้นพบแผ่นจารึกนี้อาจให้ข้อมูลเกี่ยวกับเหตุการณ์น้ำท่วมโลก<sup>1</sup> ตามที่ปรากฏในพระคัมภีร์ไบเบิล

ในตอนแรก แผ่นดินเหนียวขนาดเล็กชิ้นนี้ไม่ได้รับความสนใจเนื่องจากมีชิ้นอื่นที่น่าดึงดูดให้ค้นหาและมีความสมบูรณ์กว่า และเหตุผลหนึ่งที่ทำให้รัสซามไม่ได้ตระหนักถึงความสำคัญของแผ่นดินเหนียวชิ้นนี้ก็เนื่องจากตัวเขาเองไม่สามารถอ่านอักษรลิ่มได้ จารึกนี้เพิ่งมาได้รับความ

---

i อักษรรูปลิ่มหรืออักษรคูนีฟอร์ม (cuneiform) เป็นอักษรเก่าแก่และถูกใช้อย่างแพร่หลายในโลกโบราณ ในยุคแรกเริ่มจะมีลักษณะคล้ายอักษรภาพ และมีการพัฒนาจนเป็นระบบสัญลักษณ์ มีภาษาหลายตระกูลที่เขียนด้วยระบบอักษรรูปลิ่ม ทั้งเซมิติก อินโด-ยูโรเปียน ฯลฯ - บรรณาธิการ

สนใจราวปลายศตวรรษที่ 19 เมื่อถ้อยคำอักษรลิ่มที่เขียนไว้ถูกถอดความหมายออกมาอย่างสมบูรณ์ ปัจจุบัน แผ่นจารึกดังกล่าวถูกนำออกแสดงต่อสาธารณะที่บริติชมิวเซียม ภายใต้ชื่อ ‘The Babylonian Map of the World’ หรือ ‘แผนที่โลกของชาวบาบิโลน’ ซึ่งเป็นที่รู้จักกันในปัจจุบันว่านี่ถือเป็นแผนที่โลกฉบับแรก

แผ่นจารึกที่ถูกค้นพบโดยรัสซามถือเป็นเอกสารหลักฐานเก่าแก่ที่สุดที่คงเหลืออยู่ซึ่งแสดงให้เห็นโลกทั้งใบในรูปแบบของโครงสร้างที่มองจากมุมสูง (bird's eyes view) ลงมายังพื้นที่เบื้องล่าง แผนที่นี้ประกอบด้วยวงแหวนตรงกลางสองวง ซึ่งภายในประกอบด้วยวงกลมหลายวงเรียงต่อกัน สี่เหลี่ยมผืนผ้าหลายภาพ และเส้นโค้งหลายเส้น ซึ่งทั้งหมดนี้ถูกจัดวางโดยให้มีหลุมตรงกลางเพื่อเป็นที่วางเข็มทิศในยุคแรก ภายนอกประกอบด้วยสามเหลี่ยมแปดรูปที่ถูกรวบรวมไว้ในระยะห่างเท่าๆ กัน ซึ่งมีเพียงห้ารูปเท่านั้นที่ยังคงอยู่ในสภาพที่สามารถสังเกตเห็นได้ชัด มีเพียงข้อความอักษรลิ่มที่ถูกถอดรหัสออกมาแล้วเท่านั้นที่พอจะระบุได้ว่าแผ่นจารึกนี้น่าจะเป็นแผนที่

วงกลมรอบนอกมีข้อความเขียนไว้ว่า ‘marratu’<sup>i</sup> หรือ ‘ทะเลเค็ม’ แสดงให้เห็นถึงภาพของมหาสมุทรที่โอบล้อมแผ่นดิน บริเวณวงแหวนรอบในปรากฏเส้นโค้ง รูปทรงสี่เหลี่ยมผืนผ้าที่เห็นได้ชัดลากผ่านหลุมซึ่งเป็นจุดศูนย์กลาง แสดงให้เห็นแม่น้ำยูเฟรติสซึ่งไหลมาจากรูปครึ่งวงกลมทางตอนเหนือซึ่งเขียนว่า ‘ภูเขา’ ลงมาสุดที่เส้นแนวนอนรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าทางตอนใต้ที่เขียนว่า ‘ร่องน้ำ’ และ ‘บึงน้ำ’ รูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าสองฟากฝั่งแม่น้ำยูเฟรติสมีข้อความเขียนไว้ว่า ‘บาบิโลน’ ซึ่งถูกโอบล้อมด้วยเส้นโค้งของวงกลมที่แสดงถึงเมืองและภูมิภาคต่างๆ รวมถึงเมืองซูซา (ในอิรักตอนใต้) เมืองบิต ยาคิน (เขตหนึ่งของเมืองคาลเดีย ใกล้กับเมืองบ้านเกิดของรัสซาม) เมืองฮับบาน (ที่อยู่ของชนเผ่าคาสไซต์) เมืองอูราร์ตู (อาร์เมเนีย) เมืองเดอร์ และอัลซีเรีย รูปสามเหลี่ยมที่โผล่พ้นออกมาจากวงแหวน

i มารราตู (marratu) เป็นคำในภาษาแอคคาต (Akkadian) ซึ่งเป็นภาษากลุ่มเซมิติกที่พูดกันในประเทศเมโสโปเตเมียโบราณ รวมทั้งบาบิโลนโบราณและอัลซีเรีย - บรรณาธิการ

รอบนอกมีข้อความเขียนไว้ว่า ‘magû’ ซึ่งแปลว่า ‘ภูมิภาค’ หรือ ‘จังหวัด’ ด้านข้างมีจารึกข้อความคลุมเครือที่บรรยายถึงระยะทาง (เช่น ‘ระดับความลึก 6 ลึก’<sup>i</sup> ในระยะที่มองไม่เห็นดวงอาทิตย์)<sup>2</sup> และสัตว์ต่างถิ่นหลายชนิด เช่น กิ้งก่าคาเมเลียน แพะป่าไอบี็กซ์ วัวชีบิว ลิง นกกระจอกเทศ สิงโต และหมาป่า เหล่านี้คือพื้นที่ในตำนานที่ไม่ได้รับการสำรวจซึ่งอยู่ห่างออกไปไกลเกินกว่าที่ขอบเขตของโลกบาบิโลนจะรู้จัก

ถ้อยคำอักษรลิ่มที่อยู่ด้านบนของแผ่นจารึกและด้านหลังแสดงให้เห็นว่าสิ่งนี้เป็นมากกว่าแค่แผนที่ของพื้นผิวโลก มันเป็นเสมือนแผนผังซึ่งครอบคลุมจักรวาลวิทยา<sup>ii</sup> ของบาบิโลน โดยมีโลกที่เราอาศัยอยู่เป็นภาพสะท้อนของจักรวาลวิทยาดังกล่าว รายละเอียดชิ้นส่วนต่างๆ แสดงให้เห็นถึงการก่อกำเนิดของตำนานแห่งสงครามระหว่างเทพมาร์ดุกและเทพติอามัตแห่งบาบิโลน ในตำนานของชาวบาบิโลน ชัยชนะของมาร์ดุกเหนือสิ่งซึ่งแผ่นจารึกนี้เรียกขานว่าเป็น ‘เหล่าทวยเทพที่ถูกทำลาย’ ได้ก่อให้เกิดสวรรค์และโลกมนุษย์ รวมถึงมนุษยชาติและภาษาทั้งหลายทั้งปวงอันมีศูนย์กลางอยู่ที่บาบิโลน ซึ่งก่อตั้งขึ้น ‘เหนือท้องทะเลซึ่งไม่มีวันสงบ’ แผ่นจารึกที่ทำขึ้นจากดินของโลก เป็นเครื่องแสดงทางวัตถุถึงชัยชนะของมาร์ดุกตามตำนาน รวมถึงการสร้างโลก ตลอดจนความสำเร็จอันสืบเนื่องยาวนานของอารยธรรมมนุษย์ โดยไม่ได้กล่าวถึงเรื่องราวลึกลับอันเกิดจากน้ำในช่วงปฐมกาล

วิธีการทำแผ่นจารึกนี้ยังคงเป็นปริศนา ถ้อยความที่ปรากฏด้านหลังของจารึกเผยให้เห็นถึงรอยจารของทายาทซึ่งสืบสายเลือดจากผู้ที่ถูกเรียกขานว่า ‘Ea-bel-ilī’ ซึ่งมาจากเมืองโบราณที่ชื่อว่าบอร์ชิปปา (หรือ บิรส์นิมรุต) ไปจนถึงตอนใต้ของเมืองชิปาร์ อย่างไรก็ตาม เหตุผลที่มันถูก

i ลึก (league) มาตราวัดทางทะเล เป็นหน่วยวัดความลึกตามมาตราโบราณ 1 ลึกจะมีระยะประมาณ 3 ไมล์ทะเล - บรรณาธิการ

ii จักรวาลวิทยา (cosmology) คือการศึกษาเอกภพโดยรวมที่มุ่งเน้นศึกษาถึงองค์ประกอบและความสัมพันธ์ของสรรพสิ่งในเอกภพ ขณะเดียวกันก็พยายามอธิบายถึงความเป็นมาของเอกภพในอดีต รวมทั้งทำนายความเป็นไปของเอกภพในอนาคต โดยอาศัยความรู้จากหลายสาขาวิชา ทั้งวิทยาศาสตร์ ปรัชญา ศาสนา แม้กระทั่งศิลปะ แต่ความหมายในปัจจุบันของคำนี้คือ การศึกษาเอกภพโดยใช้กระบวนการทางวิทยาศาสตร์ โดยเฉพาะด้านฟิสิกส์และดาราศาสตร์ ซึ่งถือว่าเป็นศาสตร์สองแขนงที่สำคัญในการใช้ศึกษาเอกภพ - บรรณาธิการ

สร้างขึ้นหรือทำขึ้นเพื่อใครนั้นยังคงเป็นปริศนาอยู่

อย่างไรก็ตาม เราสามารถระบุได้ว่าสิ่งนี้ถือเป็นเอกสารหลักฐานชิ้นแรกๆ ชิ้นหนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงวัตถุประสงค์ของความตระหนักรู้ของมนุษย์ในระดับพื้นฐานประการหนึ่ง นั่นคือ เพื่อกำหนดระบบระเบียบและโครงสร้างให้กับพื้นที่อันไพศาลซึ่งไร้ขอบเขตของโลกเท่าที่รู้จักกัน ณ ขณะนั้น นอกเหนือจากสัญลักษณ์และตำนานที่อธิบายถึงการเกิดขึ้นของโลก แผนที่บนแผ่นจารึกสะท้อนให้เห็นถึงสภาพอันเป็นนามธรรมของความเป็นจริงเกี่ยวกับสิ่งที่ดำเนินไปบนโลก มันสะท้อนภาพความเข้าใจต่อโลกผ่านการจำแนกหมวดหมู่ออกเป็นรูปวงกลม สามเหลี่ยม สี่เหลี่ยมผืนผ้า และจุดต่างๆ โดยรวมเอาภาพและภาษาเขียนเหล่านั้นมาไว้ในภาพของโลกซึ่งจุดศูนย์กลางคือที่ตั้งของกรุงบาบิโลน นับเป็นเวลากว่าแปดพันปี ก่อนที่ความฝัน (ของมนุษย์) ในการที่จะมองดูโลกจากห้วงอวกาศอันห่างไกล จะกลายเป็นความจริง แผนที่โลกของชาวบาบิโลนได้ทำให้ผู้คนมีโอกาสดูมองเห็นโลกจากเบื้องบน ด้วยมุมมองเฉกเช่นเดียวกับที่พระเจ้าใช้ในการสร้างโลก

แม้กระทั่งในปัจจุบัน นักเดินทางผู้มุ่งมั่นก็ไม่อาจคาดหวังว่าจะสามารถสัมผัสผืนผิวโลกได้มากเกินกว่า 510 ล้านตารางกิโลเมตร ในโลกยุคโบราณ แม้กระทั่งการเดินทางในระยะสั้นๆ ก็เป็นสิ่งที่ไม่เกิดขึ้นบ่อยนัก และถือเป็นเรื่องยากอีกทั้งยังอันตราย และมักจะเกิดขึ้นด้วยความไม่เต็มใจ บวกกับความหวาดหวั่นของผู้เดินทาง<sup>3</sup> การที่เราได้ 'เห็น' มิติของโลกถูกนำมาบันทึกลงบนแผ่นจารึกที่มีขนาดเพียง 12 × 8 เซนติเมตร ถือเป็นเรื่องน่าทึ่งและอาจถือได้ว่าเป็นสิ่งมหัศจรรย์ แผ่นจารึกชิ้นนี้กำลังบอกกับเราว่า นี่คือนี่โลก และบาบิโลนก็คือโลก สำหรับผู้ที่คิดว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของบาบิโลน นี่คือการยืนยันด้วยความมั่นใจ แต่อย่างไรก็ตาม สำหรับผู้ที่ไม่ได้คิดว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของบาบิโลนแล้ว ข้อความบนแผ่นจารึกเกี่ยวกับอำนาจและจักรวรรดิของบาบิโลนก็เป็นเรื่องที่ไม่อาจปฏิเสธได้ ไม่น่าแปลกใจเลยที่สิ่งซึ่งตกทอดมาจากยุคโบราณอันเป็นข้อมูลทางภูมิศาสตร์ที่ถูกนำเสนอผ่านวัตถุอันได้แก่แผ่นจารึกบาบิโลนเป็นสิ่งสงวนไว้เป็นความลับหรืออยู่ในการครอบครองของชนชั้นนำ ดังที่เราจะได้เห็นกันตั้งแต่ต้นจนจบใน

หนังสือเล่มนี้ ทั้งหมดมี ปราชญ์ ผู้ปกครอง และผู้นำศาสนา แผนที่โลก  
ชั้นนี้ได้เปิดเผยถึงความลับและพลังอำนาจอันน่ามหัศจรรย์ของทั้งผู้สร้างและ  
ผู้เป็นเจ้าของ ถ้าบุคคลเหล่านี้มีความเข้าใจในความลับของการสร้างตลอด  
จนขอบเขตของมนุษยชาติ แน่แน่นอนว่าพวกเขาจะต้องรู้วิธีการจัดการและควบคุม  
ผืนแผ่นดินนี้ภายใต้ความซับซ้อนอันน่าทึ่งเกรงและยากจะคาดการณได้  
ในทุกๆ มิติ

แม้ว่าแผนที่โลกของชาวบาบิโลนจะแสดงให้เห็นถึงความพยายาม  
ครั้งแรกของมนุษย์ในการที่จะทำแผนที่โลกทั้งใบเท่าที่ตนรู้จัก อย่างไรก็ตาม  
มันกลับเป็นตัวอย่างชิ้นหายๆ ของแผนที่ซึ่งทำขึ้นโดยฝีมือมนุษย์ เคยมี  
การค้นพบศิลปะในยุคอนก่อนประวัติศาสตร์ชิ้นหนึ่งซึ่งทำขึ้นก่อนแผนที่โลก  
ของชาวบาบิโลนมากกว่า 25,000 ปี ย้อนหลังไปถึงยุคหินเก่าตอนปลาย  
(upper palaeolithic) หรือประมาณ 30,000 ปีก่อนคริสตกาล โดยเป็น  
การแสดงถึงภาพกระโจมที่มีรูปมนุษย์ คอกปศุสัตว์แยกส่วนกับที่อยู่อาศัย  
แบบง่ายๆ พื้นที่ล่าสัตว์ หรือแม้กระทั่งแม่น้ำและภูเขา ซึ่งถูกจารึกลงบน  
ก้อนหินหรือดินเหนียว อย่างไรก็ตาม การตีความหมายตลอดจนอายุที่  
แน่นอนของบันทึกนี้ก็ยังเป็นที่ถกเถียงในกลุ่มนักโบราณคดี เนื่องจากภาพ  
เหล่านี้มีความชัดเจนตายตัวมากเกินไปจนอาจถูกตีความผิดได้ว่าอาจมีนัยยะ  
เชิงนามธรรมหรือภาพเรขาคณิตในการที่จะแสดงให้เห็นถึงการกระจายตัว  
ของวัตถุ ทั้งที่ในความเป็นจริงอาจเป็นเพียงเครื่องหมายหรือสัญลักษณ์  
ที่แสดงถึงตำนานศักดิ์สิทธิ์ของจักรวาลอันไม่อาจเข้าใจหรือตีความได้ซึ่ง  
สูญหายไปแล้วจากยุคของเรา

ปัจจุบัน นักโบราณคดีจะมีความระมัดระวังมากกว่าคนรุ่นก่อน  
ในช่วงศตวรรษที่ 19 ในการที่จะกำหนดคำว่า ‘แผนที่’ ให้กับศิลปะบน  
ก้อนหินเหล่านี้ กล่าวได้ว่าการระบุช่วงอายุที่แน่นอนให้กับหินยุคก่อน  
ประวัติศาสตร์ที่นับเป็นเรื่องเปล่าประโยชน์เช่นเดียวกับการพยายามระบุว่า  
ทารกจะสามารถแยกตัวตนของตนเองออกจากสิ่งแวดล้อมรอบตัวที่ประสบ  
พบเจอได้ตั้งแต่เมื่อไร<sup>4</sup>

ความกระหายอยากในการสร้างแผนที่นับเป็นสัญชาตญาณพื้นฐาน  
ของมนุษย์<sup>5</sup> ถ้าไม่มีแผนที่ เราจะไปอยู่ที่ไหนกัน? คำตอบที่ชัดเจนที่สุดก็

คือ ‘หลงทาง’ อย่างไรก็ตาม แผนที่ได้ให้คำตอบบางอย่างกับเรามากกว่า เพียงแค่การเดินทางจากสถานที่หนึ่งไปยังอีกสถานที่หนึ่ง นับตั้งแต่เริ่มต้นวัยเด็กเป็นต้นมา เราเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างตัวตนของตนเองกับโลกธรรมชาติผ่านการประมวลผลข้อมูลเชิงพื้นที่ นักจิตวิทยาเรียกพฤติกรรมเช่นนี้ว่า ‘การวางแผนการรับรู้’ (cognitive mapping) อันเป็นกระบวนการภายในจิตใจ ซึ่งมนุษย์แต่ละคนจะรับรู้ จัดลำดับ และระลึกได้เกี่ยวกับพื้นที่ในสภาพแวดล้อมของตนได้ด้วยตนเอง และทำให้มนุษย์สามารถขีดวง แบ่งแยก และกำหนดตำแหน่งแห่งที่ของตัวเองได้ท่ามกลางโลกอันกว้างใหญ่ไพศาล ‘ด้านนอกนั้น’<sup>6</sup> การวางแผนลักษณะนี้ไม่ได้เกิดขึ้นแต่ในมนุษย์เท่านั้น สัตว์ก็มีกระบวนการวางแผนด้วยเหมือนกัน ตัวอย่างเช่น การใช้กลิ่นในการกำหนดเขตแดนของสุนัขหรือหมาป่า หรือขอบเขตระยะห่างของน้ำหวานจากรังผึ้งที่ถูกกำหนดโดย ‘การเต้นรำ’ ของผึ้ง<sup>7</sup> แต่มีเพียงมนุษย์เท่านั้นที่สามารถก้าวกระโดดจากการวางแผนไปสู่การสร้างแผนที่<sup>8</sup> ภายใต้วิธีการสื่อสารผ่านทางรูปภาพอันคงทนถาวรเมื่อกว่า 40,000 ปีที่แล้ว มนุษย์ได้พัฒนาจนเกิดเป็นความสามารถในการที่จะแปลความหมายข้อมูลเชิงพื้นที่อันมีลักษณะไม่แน่นอนไปสู่รูปแบบที่คงทนถาวรและสามารถทำสำเนาได้

แล้วแผนที่คืออะไร? ศัพท์ภาษาอังกฤษคำว่า ‘map’ (และคำอื่นๆ ที่กลายมา) ซึ่งใช้กันในภาษายุโรปสมัยใหม่จำนวนมาก เช่น สเปน โปรตุเกส และโปแลนด์ มีที่มาจากภาษาละตินว่า *mappa* (มัลปา) หมายถึงผ้าปูโต๊ะหรือผ้าเช็ดมือ ส่วนในภาษาฝรั่งเศสนั้นคำว่าแผนที่ คือ *carte* (การ์ต) มาจากคำภาษาละตินว่า *carta* (คาร์ตา) ซึ่งคำนี้ยังเป็นรากศัพท์ของคำว่าแผนที่ในภาษาอิตาลีและภาษารัสเซียเช่นกัน (*carta* และ *karta*) ซึ่งพัฒนามาจากคำกรีกและความหมายของคำนี้บ่งถึงเอกสารทางการที่เป็นกระดาษปาไพรัส

ส่วนศัพท์กรีกที่มีความหมายถึงแผนที่คือ *pinax* (พินักซ์) ซึ่งชวนให้นึกถึงสิ่งอื่นที่ต่างออกไป *pinax* หมายถึงแผ่นจารึกที่อาจทำจากไม้ โลหะ หรือหิน ซึ่งมีภาพที่ถูกวาดหรือคำที่สลักอยู่บนนั้น ส่วนในภาษาอารบิกนั้นใช้คำที่ค่อนข้างเห็นภาพชัดเจนกว่า *sūrah* (ซูเราะห์) แปลความหมาย

ได้ว่า ‘สัญลักษณ์ (figure)’ และ *naqshah* (นักขาท) ซึ่งหมายถึง ‘การวาด’ (painting) ขณะที่ภาษาจีนก็ใช้คำที่มีความคล้ายคลึงกัน นั่นก็คือ *tú* (图, 图) ซึ่งหมายถึงภาพวาดหรือแผนผัง<sup>9</sup> คำว่า ‘map’ (หรือ ‘mappe’) เพิ่งปรากฏในภาษาอังกฤษช่วงศตวรรษที่ 16 และในระหว่างนั้นตลอดมาจนถึงยุคศตวรรษ 1990 ก็มีความพยายามที่จะเสนอนิยามต่างๆ ให้กับคำนี้กว่า 300 แบบ<sup>10</sup>

ปัจจุบัน นักวิชาการยอมรับคำนิยามตามที่เขียนไว้ในหนังสือชุด *History of Cartography* ภายใต้การบรรณาธิการของ เจ. บี. ฮาร์ลีย์และเดวิด วูดวาร์ด ซึ่งตีพิมพ์มาตั้งแต่ปี 1987 และยังคงตีพิมพ์อยู่ในปัจจุบัน ในบทนำของเล่มแรก ฮาร์ลีย์และวูดวาร์ดนำเสนอคำนิยามใหม่ในภาษาอังกฤษให้กับคำนี้ พวกเขาบอกว่า ‘Maps’ หมายถึง ‘การแสดงออกในรูปแบบของภาพที่สะท้อนถึงความเข้าใจเชิงพื้นที่ของสิ่งต่างๆ แนวความคิดสภาวะการณ์ กระบวนการ หรือเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นบนโลกมนุษย์’<sup>11</sup> ความหมายลักษณะนี้ (ซึ่งจะใช้ตลอดไปในหนังสือเล่มนี้) ‘โดยธรรมชาติแล้วย่อมขยายความรวมไปถึงการอธิบายภาพท้องฟ้า และการทำแผนที่ของศาสตร์แห่งจักรวาลในจินตนาการด้วย’ การนิยามเช่นนี้ ทำให้คำคำนี้ไม่ถูกจำกัดอยู่เพียงแค่คำนิยามทางเรขาคณิตเท่านั้น การที่คำนิยามแผนที่ของฮาร์ลีย์และวูดวาร์ดมีการรวมเอาศาสตร์แห่งการอธิบายจักรวาล (cosmography)<sup>i</sup> เข้ามาด้วย ซึ่งหมายรวมถึงการให้คำอธิบายจักรวาลผ่านทางการวิเคราะห์โลกและท้องฟ้า ทำให้เราสามารถมองดูศิลปะโบราณวัตถุของ

i คำนี้เป็นการแปลมาจากศัพท์คำว่า cosmography (คอสมोगราฟิ) ซึ่งยังให้ความหมายไม่ตรงตัวนัก เพราะคอสมोगราฟิคือศาสตร์ที่ศึกษาเกี่ยวกับลักษณะทั่วไปของจักรวาลรวมทั้งโลก ที่เป็นการนำองค์ความรู้ในวิชาดาราศาสตร์ ภูมิศาสตร์ และธรณีวิทยามาใช้ และยังรวมไปถึงศาสตร์การเขียนแผนที่จักรวาล ทั้งท้องฟ้า (แผนที่ดาว) และพื้นโลก (แผนที่โลก) ซึ่งจะแตกย่อยออกเป็นศาสตร์การทำแผนที่ (cartography) cosmography มาจากรากศัพท์กรีกสองคำ คือ คอสมอส (kosmos) ซึ่งหมายถึงโลกหรือจักรวาล และ กราเฟีย (graphia) ที่แปลว่าการเขียนหรือการอธิบาย บางครั้งอาจเกิดการสับสนกับคำว่า cosmology ที่หมายถึงวิชาว่าด้วยจักรวาลวิทยาที่เป็นการศึกษาเอกภพ โดยใช้กระบวนการทางวิทยาศาสตร์ฟิสิกส์ อย่างไรก็ดี เนื่องจากปัจจุบันยังไม่มีการบัญญัติศัพท์คำว่า cosmography ที่ให้ความหมายตรงตัวในภาษาไทย ฉะนั้น เพื่อให้ง่ายต่อการอ่านและการทำความเข้าใจ การแปลความหมายของ cosmography ในเล่มนี้จะใช้การถอดความศัพท์ออกมาต่างกันแล้วแต่บริบท ซึ่งบางครั้งมีการทับศัพท์ร่วมด้วย อาทิ ‘ศาสตร์การเขียนแผนที่’ ‘ศาสตร์แห่งจักรวาล’ ‘ศาสตร์แห่งการอธิบายจักรวาล - บรรณาธิการ

มนุษย์อย่างแผนที่โลกของชาวบาบิโลน ทั้งในฐานะที่มันเป็นผังจักรวาล และแผนที่โลก

ความเข้าใจเชิงตระหนักรู้เกี่ยวกับแผนที่และวิทยาศาสตร์ในการสร้างสรรค์แผนที่นั้นต่างเป็นนวัตกรรมที่เพิ่งเกิดขึ้นไม่นาน เป็นเวลากว่าพันปีที่สิ่งซึ่งเรียกว่า ‘แผนที่’ ในวัฒนธรรมอื่นๆ ได้ถูกสร้างโดยผู้คนที่มองว่ามันไม่ได้มีลักษณะที่แตกต่างอะไรกับเหล่าเอกสารหลักฐานที่ถูกเขียนขึ้น ภาพวาด ภาพเขียน หรือแผนภาพที่ถูกจารึกลงบนสื่อกลางที่ต่างกัน นับตั้งแต่หินไปจนถึงกระดาษ ความสัมพันธ์ระหว่างแผนที่กับสิ่งที่เราเรียกว่าภูมิศาสตร์นั้นก็ยังมียาวละเอียดที่ซับซ้อนยิ่งขึ้น นับตั้งแต่ยุคกรีกเป็นต้นมา คำว่าภูมิศาสตร์ถูกใช้คำนิยามว่าหมายถึงการศึกษาเชิงภาพ (*graphein*) เกี่ยวกับโลก (*gē*) โดยมีแผนที่เป็นตัวสะท้อนถึงส่วนที่มีความสำคัญ อย่างไรก็ตาม วิชาภูมิศาสตร์ในฐานะองค์ความรู้ที่เป็นระบบก็ยังไม่ได้ก่อตัวขึ้นอย่างเป็นทางการเป็นรูปเป็นร่างในตะวันตก ไม่ว่าจะเป็นในฐานะวิชาชีพหรือวิชาการ ครอบคลุมกระทั่งถึงศตวรรษที่ 19

ด้วยรูปแบบอันแตกต่างหลากหลายของแผนที่ไม่ว่าจะปรากฏบนผ้า แผ่นจารึก ภาพวาด หรือภาพพิมพ์ ทำให้มันทรงพลังและมีเสน่ห์ชวนหลงใหลมาต่อเนื่องยาวนาน แผนที่ทั้งวัตถุที่จับต้องได้ขณะเดียวกันก็เป็นเอกสารข้อมูลภาพ และมันดำรงอยู่ทั้งในรูปแบบตัวหนังสือและภาพ เราไม่สามารถเข้าใจแผนที่ได้โดยไม่มีตัวหนังสืออธิบาย อย่างไรก็ตาม แผนที่ที่ไม่มีภาพก็จะเป็นเพียงแค่การรวบรวมรายชื่อสถานที่เท่านั้น แผนที่ถูกทำขึ้นด้วยกระบวนการทางศิลปะเพื่อสร้างสรรค์ภาพในจินตนาการอันไม่มีวันสิ้นสุดเกี่ยวกับวัตถุซึ่งไม่มีใครรู้จัก (นั่นก็คือโลก) แต่มันก็ถูกรังสรรค์ขึ้นด้วยระเบียบกฎเกณฑ์ทางวิทยาศาสตร์ด้วยเช่นกัน และมันยังสะท้อนภาพของโลกผ่านทางเส้นและรูปทรงเรขาคณิตด้วย ตามคำนิยามของฮาร์ลีย์และวูดวาร์ด เป้าหมายสูงสุดของแผนที่คือเรื่องที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ แผนที่ทำให้เรามีความเข้าใจเชิงพื้นที่เกี่ยวกับสิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นบนโลกใบนี้ อย่างไรก็ตาม ในหนังสือเล่มนี้จะทำให้เราเห็นว่า ในหลายๆ ครั้งแผนที่ก็กล่าวถึงเวลาด้วย ราวกับมันกำลังจะถามผู้ที่กำลังมองดูแผนที่นี้อยู่ว่า เหตุการณ์ต่างๆ เหล่านี้มีความต่อเนื่องเชื่อมโยงกันอย่างไร แน่นอนว่าโดยทั่วไปแล้วเรามองดูแผนที่

ด้วยสายตา แต่ในขณะเดียวกันเราก็สามารถอ่านมันในรูปแบบของเรื่องราวต่างๆ ที่มีความต่อเนื่องเชื่อมโยงกันได้ด้วย

ความเชื่อมโยงเหล่านี้ปรากฏอยู่บนแผนที่ชนิดต่างๆ ซึ่งเป็นหัวเรื่องของหนังสือเล่มนี้ นั่นก็คือ แผนที่โลก แต่คำว่า ‘แผนที่’ นั้นยากที่จะอธิบายโดยตัวมันเองและมีความบิดผันมากพอๆ กับกรอบความคิดของคำว่า ‘โลก’ เพราะ ‘โลก’ เป็นระบบคิดเชิงสังคมและเป็นคำที่ประดิษฐ์ขึ้นโดยมนุษย์ มันมีความหมายรวมถึงพื้นที่ทางกายภาพทั้งหมดของดาวเคราะห์ แต่ก็ยังอาจหมายรวมถึงชุดความคิดและความเชื่อที่รวมตัวกันและก่อให้เกิด ‘มุมมองเกี่ยวกับโลก’ ทั้งเชิงวัฒนธรรมและเชิงปัจเจกได้ด้วย ภายใต้ระบบวัฒนธรรมที่หลากหลายตลอดช่วงระยะเวลาอันยาวนานของประวัติศาสตร์นี้ แผนที่เป็นเสมือนพาหนะอันสมบูรณ์แบบที่แสดงออกให้เห็นถึงแนวคิดทั้งสองประการเกี่ยวกับ ‘โลก’ ไม่ว่าจะเป็นจุดศูนย์กลาง เขตแดน หรือส่วนประกอบเล็กๆ น้อยๆ ที่ปรากฏอยู่ในแผนที่โลกฉบับใดๆ ก็ตาม ล้วนถูกกำหนดขึ้นโดย ‘มุมมองเกี่ยวกับโลก’ ซึ่งจะเป็นไปตามสิ่งที่ผู้ทำแผนที่ได้ศึกษาเกี่ยวกับสภาพทางกายภาพของโลก โดยไม่ได้ถูกทำขึ้นผ่านจุดยืนที่เป็นกลางทางวัฒนธรรมแต่อย่างใด แผนที่ทั้ง 12 ฉบับที่ปรากฏในหนังสือเล่มนี้สะท้อนให้เห็นถึงมุมมองเกี่ยวกับพื้นที่ทางกายภาพของโลกทั้งใบ ซึ่งเป็นผลมาจากแนวความคิดและความเชื่อที่ได้ถูกกำหนดขึ้น มุมมองเกี่ยวกับโลกก่อให้เกิดแผนที่โลก แต่ในทางกลับกัน แผนที่โลกก็เป็นตัวกำหนดมุมมองเชิงวัฒนธรรมเกี่ยวกับโลกด้วย สิ่งนี้ถือเป็นความเปลี่ยนแปลงทางชีวภาพในรูปแบบพิเศษ<sup>12</sup>

แผนที่โลกนำมาซึ่งความท้าทายและโอกาสต่างๆ แก่ผู้ทำแผนที่ซึ่งย่อมต่างจากการทำแผนที่ท้องถิ่น เริ่มตั้งแต่มาตราส่วนของมัน นั้นหมายความว่าแผนที่โลกจะไม่ถูกใช้เป็นเครื่องมืออย่างจริงจังในการค้นหาเส้นทางเพื่อพาผู้ใช้เคลื่อนที่จากจุดหนึ่งไปยังอีกจุดหนึ่งบนพื้นผิวโลก อย่างไรก็ตาม ความแตกต่างสำคัญระหว่างการทำแผนที่โลกและแผนที่ท้องถิ่นก็เป็นเรื่องของความเข้าใจประการหนึ่ง และมันก็สะท้อนให้เห็นถึงปัญหาสำคัญในการทำแผนที่โลกทุกฉบับด้วย นั่นก็คือ โลกทั้งใบต่างจากพื้นที่

ท้องถื่นตรงที่มันไม่อาจถูกสะท้อนบริบทที่เป็นอยู่ออกมาผ่านมุมมองความคิดรวบยอดของผู้ทำแผนที่แต่เพียงผู้เดียวได้ แม้กระทั่งในยุคโบราณ เรายังพอจะสามารถระบุที่ตั้งของสรรพสิ่งตามธรรมชาติและสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นได้ด้วยการมองจากด้านบนลงมายังพื้นที่เล็กๆ เป็นมุมเฉียง (มุมมองมิติเชิงลึกแบบตานก) และสังเกตดูองค์ประกอบพื้นฐานของมัน แต่เราใช้วิธีนี้กับการสังเกตและทำความเข้าใจโลกทั้งใบไม่ได้ ตราบจนกระทั่งมีการค้นพบวิธีการถ่ายภาพจากอวกาศ

ก่อนที่จะมีการค้นพบอันยิ่งใหญ่นี้ ผู้ทำแผนที่โลกอาศัยทรัพยากรสำคัญเพียงสองอย่าง ซึ่งล้วนแล้วแต่ไม่ใช่สภาพที่จับต้องได้ของโลก นั่นก็คือ ท้องฟ้าเบื้องบนและจินตนาการของตนเอง วิชาดาราศาสตร์ทำให้ผู้ทำแผนที่สามารถสังเกตการเคลื่อนที่ของดวงอาทิตย์และดวงดาวต่างๆ และสามารถคาดการณ์ถึงขนาดและรูปร่างของโลกได้ นอกจากการสังเกตดังกล่าวแล้ว ผู้ทำแผนที่ยังอาศัยสมมติฐานเชิงจินตนาการที่มีพื้นฐานจากความคิดเห็นส่วนตัวรวมถึงความเชื่อและตำนานที่เป็นที่รู้จัก ซึ่งแน่นอนว่าสิ่งเหล่านี้ย่อมมีอิทธิพลสำคัญต่อการทำแผนที่โลกฉบับใดๆ ก็ตาม ดังที่เราจะได้เห็นกันต่อไป

การใช้ภาพถ่ายดาวเทียมนับเป็นปรากฏการณ์อันสำคัญที่ทำให้ผู้คนเชื่อว่าตนกำลังมองเห็นโลกล่องลอยอยู่ในอวกาศ ซึ่งถ้าย้อนกลับไปในช่วงเวลาก่อนหน้านั้นประมาณสามพันปี มุมมองเช่นนี้ต้องอาศัยเพียงจินตนาการเท่านั้น (อย่างไรก็ตาม ภาพถ่ายทางอวกาศก็ไม่ใช่แผนที่ มันมีปัจจัยเรื่องของกรอบกติกาและหลักเกณฑ์เข้ามาเกี่ยวข้องด้วย ดังที่ผู้เขียนได้ชี้ให้เห็นในบทสุดท้ายของหนังสือเล่มนี้เกี่ยวกับการทำแผนที่ออนไลน์และการใช้ภาพถ่ายดาวเทียมมาประกอบการทำแผนที่)

นอกเหนือจากความเข้าใจหรือความตระหนักรู้ ก็ยังมีความท้าทายและโอกาสประการอื่นๆ ซึ่งส่งผลต่อการทำแผนที่โลกทุกฉบับ รวมถึงฉบับที่คัดเลือกมาลงในหนังสือเล่มนี้ด้วย และโอกาสและความท้าทายต่างๆ เหล่านี้ก็สามารถสังเกตเห็นได้ตั้งแต่ยุคเริ่มแรกของการทำแผนที่โลกของชาวบาบิโลน ความท้าทายที่ต้องก้าวข้ามล้วนแล้วแต่เป็นสิ่งนามธรรม แผนที่ใดๆ ก็ตามย่อมเป็นตัวแทนของพื้นที่ทางกายภาพของสิ่งที่มันกำลังอธิบาย

แผนที่ย่อมก่อร่างสร้างสิ่งที่มันกำลังนำเสนอ และจัดระเบียบพื้นผิวโลกซึ่งส่งผ่านประสาทสัมผัสอันหลากหลายและไร้ข้อจำกัดตามแต่ที่รูปแบบของชุดเครื่องหมายต่างๆ อันมีลักษณะเป็นนามธรรม รวมไปถึงกำหนดจุดเริ่มต้นของขอบเขต พรมแดน และเส้นเขตแดน จุดศูนย์กลาง และชายขอบ เครื่องหมายดังกล่าวสามารถมองเห็นได้ง่ายๆ ในรูปแบบของเส้นที่ปรากฏบนงานสลักกลายลงบนหินที่อธิบายถึงสภาพภูมิประเทศ หรือจากรูปทรงเรขาคณิตต่างๆ ที่มีความเป็นระบบระเบียบมากขึ้นบนแผ่นจารึกของชาวบาบิโลน เมื่อเส้นต่างๆ เหล่านี้ถูกนำมาประกอบขึ้นเป็นโลกทั้งใบ แผนที่ก็ไม่ใช่แค่สะท้อนภาพของโลกเท่านั้น แต่ยังสร้างโลกในจินตนาการขึ้นมาด้วย เป็นเวลานานนับหลายศตวรรษที่การจะมองเห็นโลกทั้งใบได้ต้องอาศัยการรับรู้ผ่านทางมุมมองเห็นภายในจิตใจเท่านั้น และแผนที่โลกก็ได้แสดงให้เห็นถึงลักษณะที่อาจเป็นไปได้ตามการจินตนาการถึงโลกอันจับต้องได้ซึ่งเราไม่เคยรู้จัก ผู้สร้างแผนที่ไม่ได้เพียงแค่ถอดแบบโลกออกมาเท่านั้น พวกเขาได้สร้างโลกขึ้นมาด้วย<sup>13</sup>

การทำแผนที่ในฐานะสิ่งที่ต้องใช้จินตนาการอันทรงพลังได้ก่อให้เกิดผลเชิงตรรกะที่ตามมา นั่นก็คือ คำกล่าวอันลือลั่น ของอัลเฟรด กอซิปสกี นักปรัชญาชาวอเมริกันเชื้อสายโปแลนด์ ในทศวรรษที่ 1940 ซึ่งได้ระบุไว้อย่างเฉพาะเจาะจงว่า ‘แผนที่ไม่ใช่เขตแดนแผ่นดิน’<sup>14</sup> สิ่งนี้แตกต่างจากความสัมพันธ์ของภาษาซึ่งสามารถอธิบายถึงสรรพสิ่งแผนที่ไม่อาจประกอบขึ้นด้วยดินแดนแผ่นดินซึ่งมันอ้างว่ากำลังนำเสนอ ดังที่เกรกอรี เบตสัน นักมานุษยวิทยาชาวอังกฤษได้เสนอว่า ‘สิ่งซึ่งอยู่บนแผนที่ที่เป็นกระดานนั้นคือการแสดงออกของสิ่งที่อยู่ในขอบข่ายการแสดงผลจากจอประสาทตาของคนทำแผนที่ และถ้าคุณตั้งคำถามย้อนกลับไป คุณก็จะได้เจอกับการถอยหลังกลับไปสู่จุดเริ่มต้นอันไม่มีวันสิ้นสุด นั่นก็คือชุดของแผนที่ที่ไม่มีวันจบสิ้น ดินแดนแผ่นดินไม่เคยปรากฏอยู่ในนั้น’<sup>15</sup> แผนที่จัดรูปแบบให้กับความเป็นจริงที่มันพยายามจะนำเสนอเสมอ มันทำงานผ่านกระบวนการเชิงอุปมาอุปไมย: ถนอมบนแผนที่ที่จะถูกแสดงด้วยสัญลักษณ์บางอย่างซึ่งไม่ได้มีความใกล้เคียงกับถนอมจริงๆ แต่คนที่ดูแผนที่ต่างหากที่ยอมรับว่าสัญลักษณ์นี้มีลักษณะเหมือนถนอม แผนที่ไม่ได้พยายาม

โลกเลียนโลก ในทางตรงกันข้าม แผนที่กลับพัฒนาสัญลักษณ์พื้นฐานต่างๆ ที่พวกเราให้การยอมรับในฐานะตัวแทนของสิ่งซึ่งไม่อาจปรากฏอยู่จริงๆ บนแผนที่ได้ แผนที่ชนิดเดียวที่จะสามารถสะท้อนดินแดนแผ่นดินตามที่มีนากำลังกล่าวถึงได้อย่างสมบูรณ์ที่สุดนั่นก็คือแผนที่ที่มีมาตราส่วนมหาศาลขนาด 1:1

จริงๆ แล้วการเลือกกำหนดมาตราส่วนซึ่งเป็นกระบวนการหนึ่งที่จะแสดงความสัมพันธ์ระหว่างขนาดของแผนที่และสิ่งที่มันนำเสนอ ก็ถือเป็นปัญหาเชิงนามธรรม และก็กลายเป็นที่มาของความบันเทิงและมุกตลกขบขันของนักเขียนจำนวนมาก อาทิ ในงานเขียนชื่อ *Sylvie and Bruno Concluded* (1893) ของลิวอิส แครอล ตัวละครในโลกจินตนาการที่ชื่อ ไมน์ แฮร์ (Mein Herr) ประกาศว่า ‘เราได้ทำแผนที่ของดินแดนนี้ขึ้นมาแล้ว โดยใช้มาตราส่วนหนึ่งไมล์ต่อหนึ่งไมล์!’ และเมื่อถูกถามว่าแผนที่นี้มีการนำไปใช้แพร่หลายหรือไม่ ไมน์ แฮร์ก็สารภาพว่า ‘ไม่เคยมีใครใช้เลย’ และยังบอกด้วยว่า ‘พวกเกษตรกรต่อต้าน พวกนี้บอกว่าแผนที่นี้จะปกคลุมผืนแผ่นดินนี้ทั้งหมด แล้วก็จบดับแสงอาทิตย์ด้วย! เพราะฉะนั้นตอนนี้เราก็เลยใช้ผืนแผ่นดินนี้เป็นแผนที่เองเสียเลย แล้วฉันก็ยืนยันกับนายได้ว่ามันทำหน้าที่ได้ดีเหมือนแผนที่เลยเชียวล่ะ’<sup>16</sup> มุกตลกนี้ยังถูกนำไปขยายโดยเซอร์เก ลุยส์ บอร์เฮส ซึ่งเขียนไว้ในเรื่องสั้นขนาดหนึ่งย่อหน้าชื่อ ‘On Rigour in Science’ (1946) โดยดัดแปลงจากมุกของแครอลให้ยิ่งมีดมหนักข้อขึ้นไปอีก บอร์เฮสบรรยายภาพถึงอาณาจักรในตำนานซึ่งศิลปินในการทำแผนที่ได้เจริญขึ้นถึงขีดสุดจนถึงขนาดว่า

วิทยาลัยแห่งการทำแผนที่ได้ทำแผนที่ของอาณาจักรที่มีขนาดเทียบเท่าอาณาจักรโดยวัดได้จุดต่อจุดเลยทีเดียว ในคอนรูนต่อมาซึ่งมีความหลงใหลในการทำแผนที่น้อยกว่านั้นเข้าใจว่าแผนที่ซึ่งมีขนาดมหาศาลนี้ไร้ประโยชน์ และด้วยความเคารพก็ได้ปล่อยมันทิ้งไว้ภายใต้ความการุญของดวงอาทิตย์และฤดูหนาว ในทะเลทรายของฝั่งตะวันตก ยังคงมีซากปรักหักพังบางส่วน of แผนที่หลงเหลืออยู่ และได้กลายเป็นที่อยู่อาศัยของ

สัตว์และผู้ยากไร้: ภายใต้แผ่นดินนี้ทั้งหมดไม่มีสิ่งใดซึ่งเป็นที่  
ระลึกเกี่ยวกับระเบียบวิธีทางภูมิศาสตร์หลงเหลืออยู่<sup>17</sup>

บอร์เฮสเข้าใจถึงความลึกลับใจอันไม่มีที่สิ้นสุดตลอดจนความอหังการอัน  
อาจเกิดขึ้นในใจของผู้ทำแผนที่: ภายใต้ความพยายามที่จะสร้างแผนที่  
ที่ครอบคลุมของโลกของพวกเขา ย่อมต้องประกอบด้วยกระบวนการ  
ตัดทอนและคัดเลือก อย่างไรก็ตาม ถ้าแผนที่อัตราส่วน 1:1 ของเขา  
เป็นความฝันอันไม่มีทางเป็นจริง แล้วนักทำแผนที่ควรเลือกทำแผนที่ใน  
อัตราส่วนเท่าใดเพื่อให้แน่ใจว่าแผนที่โลกของตนไม่ได้กลักลั่นชะตากรรม  
ที่เป็นเพียงแค่การวาดภาพในอากาศของตน? แผนที่โลกจำนวนมากซึ่ง  
หนังสือเล่มนี้กล่าวถึงได้ให้คำตอบไว้แล้ว แต่ไม่มีอัตราส่วนใดในแผนที่  
เหล่านี้ (หรือในความเป็นจริงคือไม่มีเลยที่แผนที่เหล่านี้) ได้รับการยอมรับ  
ว่าน่าเชื่อถือได้ในทางสากล

ปัญหาโดยตัวของมันเองที่ยิ่งไปกว่านั้นคือเรื่องของมุมมอง ตำแหน่ง  
แห่งหนใดในจินตนาการที่ผู้ทำแผนที่ยืนอยู่ก่อนที่จะลงมือทำแผนที่โลก?  
ดังที่เราได้เห็นกันมาแล้วว่า คำตอบนั้นแตกต่างกันไป ขึ้นอยู่กับมุมมองที่  
ผู้ทำแผนที่มีต่อโลก ในกรณีแผนที่โลกของชาวบาบิโลน กรุงบาบิโลนนั้น  
ตั้งอยู่ ณ จุดศูนย์กลางของจักรวาล หรือตามที่นักประวัติศาสตร์ที่ชื่อ  
มิแยร์เซีย เอลิอาเด เรียกว่า ‘จุดเชื่อมต่อระหว่างโลกและสวรรค์’ (*axis  
mundi*)<sup>18</sup> โดยเอลิอาเดได้กล่าวว่า สังคมต่างๆ ในสมัยโบราณล้วนแต่ใช้  
พิธีกรรมและตำนานเพื่อสร้างสิ่งที่เอลิอาเดอธิบายว่ามันเป็น ‘สถานการณ์  
สุดโต่ง’ (*boundary situation*) ซึ่งเป็นจุดที่ ‘มนุษย์ค้นพบว่าตนเองเริ่ม  
ตระหนักถึงตำแหน่งแห่งที่ของตนในจักรวาล’ การค้นพบนี้ได้ก่อให้เกิด  
เส้นแบ่งที่ชัดเจนระหว่างการดำรงอยู่อย่างเป็นระบบระเบียบของดินแดน  
ศักดิ์สิทธิ์ที่มีการกำหนดเขตแดนอย่างรอบคอบ กับดินแดนคนบาปซึ่งไม่มี  
ใครรู้จัก ไร้ระเบียบแบบแผน และด้วยเหตุนี้มันจึงเต็มไปด้วยอันตราย บน  
แผนที่โลกของบาบิโลนนั้น พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ดังกล่าวถูกล้อมรอบโดยวงแหวน  
ด้านใน ติดกับดินแดนคนบาปที่ถูกแทนที่ด้วยสัญลักษณ์สามเหลี่ยมที่อยู่  
ด้านนอก ซึ่งแสดงให้เห็นถึงสถานที่อันยุ่งเหยิงและไม่สามารถระบุหรือ

แยกแยะได้ ซึ่งแตกต่างอย่างสิ้นเชิงกับศูนย์กลางอันศักดิ์สิทธิ์

การปรับทิศทางรวมถึงการกำหนดพื้นที่จากมุมมองดังกล่าวนี้ เท่ากับเป็นการตอกย้ำการกระทำอันศักดิ์สิทธิ์ในการสร้างและกำหนดรูปแบบต่างๆ ขึ้นมาจากความสับสนยุ่งเหยิง และทำให้ผู้สร้างแผนที่ (และผู้อุปถัมภ์คนเหล่านี้) มีสถานะเทียบเคียงเสมอพระเจ้า เอลิอาเดให้เหตุผลว่าภาพลักษณ์เหล่านี้สัมพันธ์กับการก่อตั้งจุดศูนย์กลางอันเป็นช่องทางเชื่อมโยงในแนวตั้งระหว่างดินแดนมนุษย์และโลกอันศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งกำหนดโครงสร้างความเชื่อและการกระทำของมนุษย์ ไม่แน่ว่าหลุมตรงกลางของแผนที่โลกบาบิโลนซึ่งเชื่อกันว่าเป็นผลจากเข็มทิศซึ่งกำหนดขอบเขตรูปร่างของแผนที่ แท้จริงแล้วอาจเป็นช่องทางเชื่อมต่อระหว่างโลกนี้กับโลกหน้า

มุมมองแบบที่ได้รับการยอมรับในแผนที่โลกของชาวบาบิโลนนี้อาจเรียกได้ว่าเป็นการทำแผนที่แบบยึดตัวเองเป็นจุดศูนย์กลาง ตลอดช่วงเวลาที่ได้มีการบันทึกไว้ในประวัติศาสตร์ แผนที่ส่วนใหญ่มักจะกำหนดเอาวัฒนธรรมของตนเองเป็นจุดศูนย์กลาง ดังปรากฏในแผนที่โลกหลายฉบับที่กล่าวถึงในหนังสือเล่มนี้ แม้กระทั่งการทำแผนที่ออนไลน์ทุกวันนี้ส่วนหนึ่งก็มีแรงผลักดันมาจากความต้องการของผู้ใช้ ซึ่งอันดับแรกคือการระบุตำแหน่งของตนเองบนแผนที่ดิจิทัลโดยการพิมพ์ที่อยู่ของบ้านตัวเองก่อนที่อื่น และขยายเข้าไปดูตำแหน่งนั้น สิ่งนี้เป็นการกระทำที่เกิดมาต่อเนื่องยาวนานและไม่มีที่สิ้นสุด ในการสร้างความเชื่อมั่นด้วยการระบุตำแหน่งแห่งที่ของตัวเองในฐานะปัจเจกบุคคลที่มีปฏิสัมพันธ์กับโลกที่ใหญ่กว่าซึ่งเราเองต่างก็เข้าใจว่ามัน [โลก - บ.ก.] ไม่ได้สนใจกับการมีอยู่ของเราเลยด้วยซ้ำ อย่างไรก็ตาม หากมุมมองดังกล่าวนี้มีจุดศูนย์กลางอยู่ที่มนุษย์อย่างแท้จริง มันก็ยังมีส่วนช่วยยกระดับบุคคลเหล่านี้ให้เทียบเท่าพระเจ้า เชิญชวนให้พวกเขาบินขึ้นสูง และมองลงมาดูโลกจากมุมมองอันศักดิ์สิทธิ์สำรวจโลกทั้งใบภายใต้การกวาดตาเพียงครั้งเดียว แยกตัวเองออกอย่างสงบและเพ่งมองไปยังสิ่งที่ปุถุชนบนพื้นดินอาจทำได้เพียงจินตนาการ<sup>19</sup>

ความมหัศจรรย์ที่ซ่อนอยู่ในแผนที่คือมันสามารถทำให้ผู้ชมเชื่อได้ แม้จะเพียงชั่วครู่ชัวยามว่ามุมมองดังกล่าวเป็นของจริง เชื่อว่าพวกเขาไม่ได้ถูกผูกขาดอยู่กับพื้นดินขณะดูแผนที่ และนี่คือหนึ่งคุณลักษณะที่สำคัญที่สุด

ของแผนที่: ผู้ดูแผนที่ถูกกำหนดไว้ในตำแหน่งทั้งภายนอกและภายในควบคู่กันไป ระหว่างที่ระบุตำแหน่งที่ตั้งของตัวเองบนแผนที่นั้น ขณะเดียวกันพวกเขาก็จินตนาการว่าตัวเองกำลังลอยตัวอยู่สูงขึ้นไป (และอยู่ภายนอก) ในห้วงเวลาแห่งการจินตนาการอันเหนือจริงนี้ พ้นไปจากเรื่องของเวลาและสถานที่ โดยมองเห็นทุกอย่างจากดินแดนอันไกลโพ้น ถ้าแผนที่ตอบคำถามว่าด้วยการมีอยู่ (existential) ที่เกิดขึ้นมาอย่างยาวนานของผู้ดูที่ว่า ‘ฉันอยู่ที่ไหน?’ มันจะกระทำผ่านการแบ่งภาคอันอัศจรรย์ที่ทำให้เขาหรือเธออยู่ในสถานที่สองแห่งได้ในเวลาเดียวกัน<sup>20</sup>

คำถามที่ว่าผู้ดูอยู่ตรงจุดใดในแผนที่โลกเป็นปัญหาที่นักภูมิศาสตร์แก้ไขไม่ตกมาหลายศตวรรษ สำหรับนักภูมิศาสตร์ในยุคเรอเนซองส์ วิธีหนึ่งในการตอบคำถามนี้คือเทียบผู้ดูแผนที่กับผู้ชมมหรสพ ในปี 1570 อับราฮัมออร์เทลิอุส นักทำแผนที่ชาวฟลามส์ ในฟลานเดอร์หรือเขตฟลามส์ของประเทศเบลเยียม ได้ตีพิมพ์หนังสือที่รวบรวมแผนที่โลกและภูมิภาคต่างๆ ในชื่อ *Theatrum orbis terrarum* หรือ ‘โรงละครแห่งโลก’ (Theatre of the World) ออร์เทลิอุสใช้คำในภาษากรีกว่า *theatron* ที่แปลว่าโรงละคร ซึ่งหมายถึง ‘สถานที่สำหรับชมการแสดง’ และเช่นเดียวกับในโรงละคร แผนที่ซึ่งถูกคลี่ออกต่อหน้าเราแสดงให้เห็นถึงรูปแบบอันสร้างสรรค์ของความเป็นจริงที่เราคิดว่าเรารู้ อย่างไรก็ตาม แต่กระบวนการนั้นได้ถูกปรับเปลี่ยนให้มาอยู่ในรูปแบบของอะไรบางอย่างที่แตกต่างออกไปอย่างสิ้นเชิง ในมุมมองของออร์เทลิอุสเขาเชื่อว่าผู้สร้างแผนที่ในยุคเรอเนซองส์หลายคนเชื่อว่าภูมิศาสตร์เป็น ‘ดวงตาแห่งประวัติศาสตร์’ เป็นโรงละครแห่งความทรงจำ นั่นเป็นเพราะว่า ‘ขณะที่แผนที่ถูกคลี่ออกสู่สายตาเรา เราอาจถือเอาว่าเรื่องราวต่างๆ ที่ได้เคยเกิดขึ้นแล้ว หรือสถานที่ซึ่งเรื่องราวต่างๆ ได้เกิดขึ้นนั้น มันกำลังดำเนินอยู่เช่นนั้นในปัจจุบัน’ แผนที่ที่เป็นเสมือนกระจกเงา หรือ ‘แว่น’ เพราะ ‘แผนที่ภูมิต่างๆ ได้ถูกจัดวางราวกับมันเป็นแว่นตาที่อยู่ตรงหน้าเรา ซึ่งจะถูกเก็บไว้ในความทรงจำให้มันขึ้น และสร้างภาพตราตรึงใจให้กับเราได้ลึกซึ้งกว่า’ แต่อย่างไรก็ตาม เช่นเดียวกับผู้เขียนบทละครจำนวนมาก ออร์เทลิอุสยอมรับว่า ‘แว่นตา’ ของเขาเป็น

กระบวนการของการประนีประนอมอย่างสร้างสรรค์ นั้นเป็นเพราะว่าในแผนที่บางฉบับ ‘บางสถานที่ ที่เราคิดว่ามั่นคง ภายใต้ดุลยพินิจเช่นนั้น เราได้แก้ไขเปลี่ยนแปลงมัน บางอย่างเราเอามันออก และในหลายๆ ที่ ถ้าเราเห็นว่าจำเป็น เราก็ใส่บางอย่างเข้าไป’ ภายใต้ข้อประกอบและสถานที่ที่แตกต่างกัน<sup>21</sup>

ออร์เทลิอุสอธิบายตำแหน่งซึ่งผู้ดูกำลังมองแผนที่โลกซึ่งสัมพันธ์กับการกำหนดตำแหน่งที่เราใช้เพื่อระบุทิศทางของเรา ถ้าจะว่ากันอย่างเคร่งครัด โดยปกติการกำหนดตำแหน่งมักหมายถึงที่ตั้งหรือทิศทางซึ่งมีความเกี่ยวข้องกัน ซึ่งในปัจจุบันได้ถูกกำหนดและเป็นที่ยอมรับกันว่าหมายถึงตำแหน่งที่ได้มาจากการวัดที่สัมพันธ์กับจุดอ้างอิงภายนอกและสัมพันธ์กับตำแหน่งบนเข็มทิศแม่เหล็ก อย่างไรก็ตาม เป็นเวลานานก่อนที่จะมีการค้นพบเข็มทิศในแผ่นดินจีนราวคริสต์ศตวรรษที่ 2 แผนที่โลกในยุคนั้นได้ถูกกำหนดตำแหน่งโดยอ้างอิงกับทิศสำคัญทั้งสี่ อันได้แก่ ทิศเหนือ ทิศใต้ ทิศตะวันออก และทิศตะวันตก การตัดสินใจกำหนดตำแหน่งแผนที่โดยอ้างอิงกับทิศใดทิศหนึ่งอันเฉพาะเจาะจงนั้นจะแตกต่างกันไปตามแต่ละวัฒนธรรม (ดังจะเห็นได้จากแผนที่ทั้ง 12 ฉบับในหนังสือเล่มนี้) แต่ก็ไม่มีเหตุผลทางภูมิศาสตร์ที่ชัดเจนแต่อย่างใดว่าเพราะเหตุใดทิศหนึ่งจึงดีกว่าอีกทิศหนึ่ง หรือเพราะเหตุใดแผนที่ของชาวตะวันตกจึงมีฐานคติที่เป็นไปตามธรรมชาติว่าทิศเหนือควรอยู่ด้านบนของแผนที่โลกทุกฉบับ

เพราะเหตุใดทิศเหนือจึงได้รับชัยชนะสูงสุดในฐานะทิศอันมีความสำคัญในวัฒนธรรมภูมิศาสตร์ของฝั่งตะวันตก โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อพิจารณาถึงความหมายเชิงลบของสิ่งนี้ในมุมมองของศาสนาคริสต์ช่วงเริ่มต้น (จะกล่าวถึงเรื่องนี้ในบทที่ 2) ก็ไม่เคยมีคำอธิบายอย่างชัดเจน ต่อมาในภายหลัง แผนที่ของชาวกรีกและแผนที่เดินเรือในช่วงแรกของยุคกลางตอนต้นหรือที่เรียกกันว่าแผนที่เดินเรือพอร์โกลาน (portolan chart) ก็ถูกเขียนขึ้นโดยใช้เข็มทิศแม่เหล็ก ซึ่งนี่ก็อาจเป็นสาเหตุทำให้แกนเหนือ-ใต้มีความสำคัญต่อการนำทางมากกว่าแกนตะวันออก-ตะวันตก; แต่ถึงกระนั้น ก็ดูไม่ค่อยมีเหตุผลนักว่าทำไมทิศใต้ถึงไม่ได้รับการยอมรับให้ใช้เป็นจุดที่ง่ายที่สุดในการกำหนดแนวทิศหลักแทนทิศเหนือ และในความ

เป็นจริงแล้ว ภายหลังจากที่มีการนำเซมิติกมาใช้ผู้ทำแผนที่ชาวมุสลิมก็ยังคงวาดแผนที่โดยกำหนดทิศใต้ไว้ด้านบนต่อมามียาวนาน จะด้วยเหตุผลใดก็ตามที่ทำให้เกิดการตั้งให้ทิศเหนือเป็นทิศสำคัญบนแผนที่โลก ซึ่งค่อนข้างเป็นที่ชัดเจนดังที่ได้กล่าวถึงในบทต่อไปว่า หากได้มีเหตุผลใดดีพอในการเลือกใช้ทิศหนึ่งในฐานะที่มันมีความสำคัญมากกว่าอีกทิศหนึ่ง

บางทีปัญหาที่ซับซ้อนที่สุดที่ผู้ทำแผนที่ต้องเผชิญก็คือเรื่องของการทำเส้นโครงแผนที่ สำหรับนักเขียนแผนที่สมัยใหม่ ‘การทำเส้นโครงแผนที่’ หมายถึงการวาดภาพสองมิติลงบนพื้นผิวระนาบของวัตถุสามมิติ ซึ่งก็คือโลก โดยใช้กฎทางคณิตศาสตร์ วิธีนี้เพิ่งถูกคิดค้นขึ้นอย่างเป็นระบบในคริสต์ศตวรรษที่ 2 โดยนักภูมิศาสตร์ชาวกรีกชื่อทอเลมี ซึ่งนำเส้นตารางแนวเรขาคณิตของละติจูดและลองจิจูด (ซึ่งเรียกว่า จุดตัดรูปกากบาท-graticule) มาใช้เพื่อกำหนดพิกัดของโลกลงบนพื้นผิวระนาบแผนที่ก่อนหน้านี้อย่างเช่นแผนที่ของชาวบาบิโลนนั้น ไม่มีการกำหนดพิกัดที่ชัดเจน (หรือมาตราส่วน) เพื่อกำหนดโครงสร้างรูปแบบที่สะท้อนถึงลักษณะของโลก (แน่นอนว่า แม้พวกเขาจะวาดรูปทรงเรขาคณิตของโลกโดยอ้างอิงจากฐานคติทางวัฒนธรรมของตนเกี่ยวกับขนาดและรูปร่างของโลกก็ตาม)

รูปทรงเรขาคณิต รูปวงกลม สี่เหลี่ยม สี่เหลี่ยมผืนผ้า รูปวงรี รูปหัวใจ หรือแม้กระทั่งรูปสี่เหลี่ยมคางหมูและรูปทรงอื่นๆ ได้ถูกนำมาใช้ในการสะท้อนภาพรูปทรงของโลกลงบนพื้นผิวระนาบ ภายใต้อุดมคติความเชื่อทางวัฒนธรรมอันเฉพาะเจาะจงมานานหลายศตวรรษ บางความเชื่อสันนิษฐานว่าโลกเป็นรูปทรงกลม แต่บางความเชื่อไม่ได้คิดเช่นนั้น: บนแผนที่โลกของชาวบาบิโลนแสดงให้เห็นว่าโลกนี้เป็นที่ราบรูปจานซึ่งมิติของบริเวณที่อยู่อาศัยถูกโอบล้อมด้วยทะเล ไกลออกไปจากเส้นขอบของแผนที่ซึ่งไม่ปรากฏรูปร่างที่แน่ชัดอย่างแท้จริง แผนที่ของชาวจีนในยุคแรกๆ ดูเหมือนจะเชื่อว่าโลกแบนเช่นกัน แม้ว่าเราจะได้เห็นกันต่อไปว่าประเด็นนี้มีพื้นฐานส่วนหนึ่งมาจากการที่พวกเขาเชื่อมั่นหลงใหลโดยเฉพาะในรูปทรงสี่เหลี่ยมจัตุรัสในฐานะเป็นหลักการทางดาราศาสตร์ที่มีความชัดเจน แต่อย่างน้อยที่สุด เมื่อประมาณสี่ร้อยปีก่อนคริสตกาล ชาวกรีกได้แสดงให้เห็นว่าโลกเป็นทรงกลม และได้สร้างแผนที่รูปวงกลมขึ้นหลายชิ้นซึ่งได้มีการสะท้อนพิภพลงบนพื้นผิวระนาบ